

Силабус
навчальної дисципліни
Термодинаміка і статистична фізика
2023-2024 навчальний рік

Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Фізика

Спеціальність: 014.08 Середня освіта (Фізика)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Викладач	Доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізики та методики навчання фізики Школа Олександр Васильович
Посилання на сайт	http://bdpu.org/faculties/fmkto/structure-fmkto/kaf-fiz/composition-kaf-fiz/shkola/
Контактний тел.	+38(099) 304-28-42
Е-mail викладача:	aleksandrshkola99@gmail.com
Графік консультацій	середа: 12.50 – 14.10

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
6/180	24	24	132	екзамен

Семестр: 8-й.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: теплові явища і процеси, макроскопічна система, параметри стану, статистичні розподіли, закони і методи термодинаміки, класична і квантова статистика ідеального газу, флуктуації, фазові перетворення.

Мета курсу: набуття здобувачами фахової компетентності шляхом формування найповніших і цілісних уявлень про сучасну фізичну картину світу на основі цілеспрямованого і послідовного засвоєння змісту однієї з фундаментальних фізичних теорій, що включає в себе систему емпіричних фактів, фізичних понять, моделей, принципів, розподілів і законів про сутність і закономірності перебігу теплових явищ і процесів у природі; формування наукового світогляду здобувачів, умінь практичного застосування набутих знань, розвиток їх пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей, схильності до креативного мислення.

Предмет курсу: система наукових, методологічних і світоглядних знань, що складає основу статистичної фізики як фундаментальної фізичної теорії, яка досліджує природу і закономірності теплових явищ (емпіричні факти, фізичні поняття, моделі, принципи, розподіли, закони) та їх практичне застосування.

Компетентності та програмні результати навчання:

<i>Компетентності:</i>	
<i>ЗК-1</i>	Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та застосування знань у практичних ситуаціях.
<i>ПК-1</i>	Здатність використовувати комплекс наукових знань з фізики та відповідний математичний апарат для опису і пояснення явищ природи, розуміння сучасної природничо-наукової картини світу.
<i>ПК-5</i>	Здатність розв'язувати задачі з фізики та навчати учнів їх розв'язуванню.
<i>Програмні результати навчання:</i>	
<i>СРН-1</i>	Демонструє знання основних концепцій та принципів педагогіки і психології, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності; обирає ресурси для поглиблення знань з предметної області.
<i>ПРН-2</i>	Аналізує фізичні явища і процеси на основі наукових понять, принципів, законів і теорій із застосуванням відповідних математичних методів.
<i>ПРН-4</i>	Демонструє вміння розв'язувати задачі з різних розділів фізики, чітко й раціонально пояснює їх розв'язки.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Елементи теорії ймовірностей

Тема 1. Випадкова подія, явище, величина. Статистична вага та ймовірність стану системи.

Тема 2. Функція розподілу ймовірностей та умова її нормування. Дисперсія, флуктуація та відносна флуктуація випадкової величини.

Змістовий модуль 2. Основні принципи і розподіли статистичної фізики

Тема 3. Предмет і метод статистичної фізики. Фазовий простір і траєкторія. Теорема Ліувілля.

Тема 4. Статистичні розподіли Гіббса. Статистична вага стану макросистеми. Ентропія. Формула Больцмана.

Змістовий модуль 3. Закони статистичної термодинаміки

Тема 5. Закони термодинаміки та межі їх застосування.

Тема 6. Термодинамічні потенціали. Умови рівноваги і стійкості.

Змістовий модуль 4. Класична статистика ідеального газу

Тема 7. Статистичний інтеграл ідеального газу. Розподіл Максвелла-Больцмана.

Тема 8. Класичні теорії теплоємності газів, твердих тіл, рівноважного електромагнітного випромінювання.

Змістовий модуль 5. Квантова статистика ідеального газу

Тема 9. Розподіли Фермі-Дірака та Бозе-Ейнштейна. Термодинамічні функції і рівняння стану квантового газу. Вироджений електронний газ у металі.

Тема 10. Квантові теорії теплоємності газів, твердих тіл, рівноважного електромагнітного випромінювання.

Змістовий модуль 6. Флуктуації та фазові перетворення

Тема 11. Флуктуації термодинамічних величин. Броунівський рух. Формула Ейнштейна-Смолуховського.

Тема 12. Поняття фази і типи фазових переходів. Рівняння Клапейрона-Клаузіуса та Еренфеста. Правило фаз Гіббса. Діаграми стану.

Методи навчання:

- методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, навчальна дискусія, диспут), наочні (ілюстрації, презентації), практичні (розв'язування задач) з використанням засобів дистанційного навчання (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, on-line консультації на базі освітніх платформ (Zoom, Classroom, Google Meet) та месенджерів (Telegram, Viber);
- пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий (евристичний); проблемний виклад навчального матеріалу; індуктивні, дедуктивні, метод аналогій, опитування, робота з науково-методичними джерелами, самостійна робота з електронним навчально-методичним комплексом.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): навчальний курс передбачає лекційні, семінарські і практичні заняття, самостійну та індивідуальну роботу здобувачів. За підсумками лекційних занять здобувачі мають підготувати відповідний конспект основних теоретичних питань навчального курсу. Семінарські і практичні заняття передбачають усне опрацювання теоретичного матеріалу та дискусію за темою, а також розв'язування практичних задач. Підготовка завдань до самостійних та індивідуальних робіт здійснюється у друкованому або електронному вигляді за визначеним шаблоном (формат MicrosoftWord або PowerPoint) та передбачає усне опитування здобувачів за певною темою та результатами самостійного розв'язування задач протягом семінарського заняття або на груповій/індивідуальній консультації. Для зручного опрацювання здобувачами змісту курсу передбачено використання навчально-методичних матеріалів, розташованих на платформі Moodle у відповідній вкладці сайту БДПУ.

Технічне і програмне забезпечення/обладнання, наочність:

технічне (комп'ютер, мультимедійний проектор); програмне (MicrosoftOffice: PowerPoint, Word, Moodle, репозитарій БДПУ); наочність (презентації у форматі PowerPoint).

Система оцінювання та вимоги:

№ з/п	Вид роботи за темами (змістові модулі №1-6)	бали (денна та заочна форми навчання)
1.	Правильне, сумлінне та охайне ведення конспектів лекцій, семінарських і практичних занять.	2
2.	Підготовка інформації/презентації та виступ на семінарському занятті, рівень володіння інформацією.	2
3.	Активна пізнавальна робота на семінарському і практичному занятті під час аналізу теоретичних питань та у процесі розв'язування задач.	2
4.	Розв'язання домашніх практичних задач.	2
5.	Виконання завдань самостійної роботи з наступним звітуванням у години індивідуальних консультацій викладача.	2
	<i>максимум за ЗМ №1-6:</i>	60
	<i>підсумковий модульний контроль (екзамен)</i>	40
	<i>Загалом:</i>	100

За підсумками навчання за один семестр здобувач вищої освіти може отримати 100 балів із розрахунку: 60 балів за поточне оцінювання, 40 – підсумковий контроль (у формі екзамену). Підсумкова кількість балів визначається за формулою:

$$Kб = T_1 + T_2 + \dots + ПМК = 100,$$

де $Kб$ – загальна кількість балів, $T_1, T_2, \dots$ – кількість балів за темами, $ПМК$ – кількість балів за підсумковий модульний контроль.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
78-89	B	добре	
65-77	C		
58-64	D	задовільно	
50-57	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел:

Основна:

- Булавін Л.А., Гаврюшенко Л.А., Сисоєв В.М. Молекулярна фізика. К. : Знання, 2006. 567 с.
- Венгер Е.Ф. Основи статистичної фізики і термодинаміки. К. : Вища школа, 2004. 255 с.
- Казанський В.Б., Хардіков В.В. Статистична фізика та термодинаміка: навч. посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. 292 с.
- Решетняк С.О., Русаков В.Ф. Теоретична фізика. Статистична фізика та термодинаміка: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю 104 «Фізика та астрономія». К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 136 с.
- Рубіш В.В. Конспект лекцій з курсу "Термодинаміка та статистична фізика". Ужгород : ДВНЗ УжНУ, 2015. 155 с.
- Школа О.В. Основи статистичної фізики та термодинаміки. Збірник задач : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Донецьк : Юго-Восток, 2008. 168 с.
- Школа О.В. Основи термодинаміки і статистичної фізики : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Донецьк : Юго-Восток, 2009. 375 с.

Додаткова:

- Адамян В. М., Сушко М. Я. Основи квантової статистичної фізики. Одеса: ОНУ, 2020. 74 с.
- Булавін, Л. А., Гаврюшенко, Д. А., Сисоєв, В. М. Нерівноважна термодинаміка: Київ: Київський університет імені Тараса Шевченка, 2014. 31 с.
- Бушок Г.Ф., Венгер Е.Ф. Курс фізики : у 3 кн. К.: Либідь. Кн. 1. Фізичні основи механіки. Молекулярна фізика і термодинаміка. К.: Вища школа, 2002. 376 с.
- Венгер Е.Ф., Грибань В.М., Мельничук О.В. Основи статистичної фізики і термодинаміки. К. : Вища школа, 2004. 255 с.
- Волчанський, О. В., Гур'євська, О. М., Подопрігора, Н. В. Термодинаміка і статистична фізика: навч. посібник: [для студ. ф.-м. фак. вищ. пед. навч. закл.]: Кіровоград: ТОВ «Сабоніт», 2012. 431 с.

13. Гаркуша І.П., Курінний В.П., Певзнер М.Ш. Збірник задач з фізики. К. : Вища школа, 1995. 176 с.
14. Горбачук І.Т., Кучерук І.М. Загальна фізика: Фізичні основи механіки: Молекулярна фізика і термодинаміка. К. : Вища школа, 1995. 416 с.
15. Дацюк В.В., Ледней М.Ф., Пінкевич І.П. Термодинаміка і статистична фізика : збір. задач. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 80 с.
16. Дудик М.В. Термодинаміка і статистична фізика (курс лекцій): навч. посібник. Умань: ПП «Жовтий», 2015. 132 с.
17. Затовський О.В., Сушко М.Я. Статистична фізика і термодинаміка в задачах : навч. посібник. Одеса : ОНУ, 2014. 243 с.
18. Коваль В. М. Статистична фізика : Практикум. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 82 с.
19. Королюк С.Л., Мельничук С.В., Валь О.Д. Основи статистичної фізики та термодинаміки. Чернівці : Книги ХХІ, 2004. 347 с.
20. Мартинюк В.В., Жагловська О.М. Статистична фізика : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, 2014. 81 с.
21. Мосієвич О.С., Панчекно І.М., Поліщук Н.В. Теоретична фізика. Статистична фізика і термодинаміка : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Рівне : Волинські обереги, 2014. 486 с.
22. Мороз І. О. Теоретико-методичні засади вивчення термодинаміки і статистичної фізики в педагогічних університетах : монографія. Харків : ТОВ "Діса плюс", 2012. 382 с.
23. Мороз І.О., Завражна О.М. Основи статистичної термодинаміки та елементи нанотермодинаміки. Практичні заняття зі статистичної фізики та термодинаміки. Частина 1 : навч. Посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 240 с.
24. Осипов О.Ю. Статистична фізика в задачах. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 49 с.
25. Таран В.Г. Конспект лекцій з дисципліни «Термодинаміка та статистична фізика» для підготовки бакалаврів напряму 6.040203 «Фізика». Дніпродзержинськ, ДДТУ, 2016. 131 с.
26. Федорченко А.Ф. Теоретична фізика: Квантова механіка, термодинаміка і статистична фізика. К. : Вища школа, 1993. Т.2. 416 с.
27. Чоплан П.П. Основи фізики. К. : Вища школа, 1995. 567 с.
28. Шут М. І., Бережний П.В., Касперський А.В. Мова фізики : довідковий навч. посібник. К.: НПУ, 2000. 37 с.

Інтернет-ресурси:

- Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
- Електронні версії підручників. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv>.
- Тести з курсу статистичної фізики: <https://works.doklad.ru/view/1m4awFyK49E.html>
- Навчальні програми з шкільного курсу фізики. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>.
- Сайт "Шкільні підручники". URL: <http://pidruchnyk.com.ua>.
- Сайт Підручники з фізики для вищих навчальних закладів. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/knigi/uchebnaja-literatura-pedagogika/studentam-i-aspirantam/fizika.html>.
- Інституційний депозитарій Бердянського державного педагогічного університету. Веб-ресурси. URL: <https://library.bdpu.org/elektronni-haluzevi-biblioteku>.